TÜRK SOSYAL BİLİMLER DERNEĞİ

9.

ULUSAL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

7-9 Aralık

2005

Endüstri Devrimi ve Aydınlanma dönemlerini yaşamayan ve kapitalizmin vahşi yayılmacılığı içinde Batı'nın sürekli baskısı altında kalan Doğu içinse din, gerek baskıya karşı birleştiriciliği gerekse de üretim-toplum-iktidar ilişkileri içinde ihtiyaç duyulan meşrulaştırıcı gücü sağlaması gibi nedenlerle güçlü bir kimlik unsuru olmaya devam etmiştir. Günümüzdeki köktendinci İslami hareketler, bu alt yapı üzerine özellikle 20. yy'da gerçekleşen olaylarla gelişmiştir. Batı'ya karşı gerçekleştirilen bağımsızlık mücadelesi, Arap-İsrail çatışması, otoriter rejimlerin Batı desteğiyle iktidarda kalması ve küreselleşmenin ekonomik-toplumsal ilişkileri yıpratması ve dengeleri bozması gibi sebepler, İslam'ı toplumsal muhalefetin örgütlendiği güçlü bir siyasi ideolojiye dönüştürmüştür.

Bu çalışmada, genel olarak yapısal bir kriz içinde bulunan kapitalizm ve hegemonik rekabet süreci ile din olgusunun ilişkisi ve özel olarak da radikal İslami hareketlerin kökenleri incelenecektir. Bu bağlamda, Batı ülkelerince dini söylemine vurgu yapılarak en önemli tehdit unsuru olarak öne çıkartılan Ortadoğu kökenli radikal İslami hareketlerin, uluslararası terörizmin "nedeni" mi yoksa bir çok bileşenin "sonucu" mu olup olmadığı araştırılacaktır. "Terörizme Karşı Şavaş" kapsamında Ortadoğu bölgesini dönüştürme söyleminin bir "amaç" mı yoksa, hegemon ve hegemon adayları arasında artan rekabeti gizleyecek ve manevra alanını genişletecek "gerekçe" mi olduğu sorusuna cevap aranacaktır. Sonuç olarak, genel olarak dinin özel olarak da İslam dininin küresel hesaplar içindeki rolü analiz edilmeye çalışılacaktır.

Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Gelişimi ve ABD'nin Uluslararası Sistemdeki Yeri

Yrd. Doç. Dr. Nejat Doğan Erciyes Ü. İİBF

Bildiri uluslararası ilişkiler teorilerinin gelişimini açıklayarak, bu gelişim ile Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası sistemdeki yeri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. İlk sonuçlar göstermektedir ki, ABD'nin sistemdeki yeri ile uluslararası ilişkiler disiplininde teori geliştirilmesi arasında ilginç bir paralellik vardır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki iki kutuplu sistemde gerçekçilik (realism) teorisi, ABD'nin mücadelesine meşru bir zemin hazırlamaktaydı. Başat güç olan ABD için uluslararası ilişkilerde gücü birinci planda tutan bir teorinin önemi tartışılmazdı. 1960'larda Amerikan gücünün görece zayıfladığı ortamda hecemonik istikrar (hegemonic stability) teorisinin ortaya çıktığını görüyoruz. ABD'nin hem Avrupa'daki

gelişmelere destek vermek istemesi hem de sistemdeki konumunun değişmesiyle, yeni-işlevselcilik (neo-functionalism) ve rejim teorisi (regime theory) gibi liberal yaklaşımların gerçekçilik teorisinin başat gücünü sarstığını görüyoruz. Ancak 1970'lerin sonunda iki kutup arasında gerginliğin artması ve ABD'nin sistemdeki gücünü artırmak istemesiyle yeni-gerçekçilik (neo-realism) akımının ortaya çıktığını ve giderek güçlendiğini gözlemliyoruz. Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle de, ABD'nin belirli ülkelerin politik rejimlerinde değişlik yapmak istediğine ve Ortadoğu ile Orta Asya coğrafyalarında kendisine daha yakın politikalar izleyeceğini düşündüğü "demokratik" yönetimler oluşturma politikasını izlemeye başladığına tanık oluyoruz. Böylece, 1990'ların başından bugüne uluslararası ilişkiler disiplininde kültür çalışmalarına ağırlık veren yaklaşımların ortaya çıktığı ve giderek güçlendiği görülmektedir. 1990 sonrasında, Thomas Kuhn'u haklı çıkaracak şekilde, çok kısa bir süre içinde "constructivist" çalışmalar uluslararası ilişkiler disiplinine hakim olmuştur.

Tüm bu gelişmeler göstermektedir ki, ABD'nin sistemdeki pozisyonu ve dış politika amaçları uluslararası ilişkiler disiplinindeki teori çalışmalarını büyük oranda belirlemektedir. Bu disiplinde teori yol gösterici değil, başat gücün uluslararası politikasına destek verici bir seyir izlemiştir. "Bu ortamda bilim adamları ne yapabilir ve ne yapmalıdır" sorusunun önemi de gittikçe artmaktadır. Örneğin, uluslararası sistemde sadece başat gücün değil, diğer devletlerin de pozisyonuna ve izledikleri politikalara yer verebilecek; dış politika çıktıları ile uluslararası kurumların etkileşimini açıklayacak teorilere gereksinim vardır. Bu nedenle, her şeyi açıklamaya çalışan realizm gibi "grand" teoriler yerine, orta-düzey teorilere yer verilebilir. Ayrıca yazılı-sözlü tarihsel kaynaklardan ve politik tecrübelerden faydalanılarak, ulusal teoriler üretilmeye de çalışılabilir.

Ortadoğu ve Kafkaslar'da Devletin "Yeniden" İnşaası ve Petrolün Rolü

Yrd. Doç. Dr. Mert Gökırmak Uludağ Ü., Kamu Yön. B.

Modern devletlerin büyük bir kısmı kurgusal bir inşa sürecinden çok, yaşadıkları evrimsel değişimle bugünkü niteliklerine kavuşmuşlardır. Ancak dünya politikasında meydana gelen ani krizler, özellikle imparatorlukların parçalanması ve büyük savaşlar, sınır değişikliklerine ve yeni devletlerin belli bir kurumsal yapıyı inşa etmesini zorunlu kılmıştır. Devletlerin değişen uluslararası sisteme uyum gösterebilmesi ve devleti oluşturan grupların varlıklarını sürdürmesi, ancak yeni kurumlar ve ilişkiler oluşturarak,

Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Gelişimi ve ABD'nin Uluslararası Sistemdeki Yeri

Nejat Doğan*

I. Giriş

Bildiri, uluslararası ilişkiler teorileri disiplinini genel olarak inceleyerek bu disiplindeki gelişmelerin Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) uluslararası sistemde değişen konumuyla çok yakından ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Bildiri, belirli bir teoriyi diğerlerine karşı savunma amacı gütmediği gibi, herhangi bir teoriyi de derinlemesine incelemeye çalışmamaktadır. Bir siyaset bilimi disiplini olarak uluslararası ilişkiler teorilerinin genel olarak gelişimini açıklama amacı güden bildiri, "neden spesifik teorilerin yükselip gözden düştüğü" temel araştırma sorusuna yanıt aramaktadır. Disiplindeki gelişmelere bakıldığında öyle anlaşılmaktadır ki, belirli uluslararası ilişkiler teorileri ABD'nin sistemdeki konumunu açıklayabilme ve bu konumu savunabilme gücüne göre disiplin içinde yükselmekte veya gözden düşmektedir. Aynı zamanda, disiplindeki gelişmeler Thomas Kuhn'un bilimdeki değişimler üzerindeki öngörülerine uymaktadır (Kuhn, 1996).[1] Uluslararası ilişkiler teorileri disiplininde doğrusal bir gelişimden ziyade, uzmanlardan çoğunun kısa süre içerisinde "yeni" veya "moda" denilebilecek teorileri benimsediği gözlemlenmektedir. Böylece disiplinde sürekli bir "paradigma değişimi"nden söz edilebilir. Tabii ki bu durum, varolan teorilerin tamamen ortadan kalktığını değil, artık eskisi kadar benimsenmediğini ve disipline yeni giren akademisyen ve öğrencilerin bu teoriler üzerine gittikçe daha az araştırma yaptığını göstermektedir. Paradigma değişimini takiben, uzmanların çoğunun "normal bilim" yaptığı, yani revaçta olan teorileri benimseyerek ABD'nin sistemdeki konumu ve bu konumu savunma üzerine çalışmalar yaptığı sonucuna varılabilir.

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında gerçekçilik (realism), disiplinde başat konuma yükseldi ve tartışmasız bir şekilde bu konumunu uzunca bir süre korudu. Gerçi işlevselcilik (functionalism) gerçekçiliğe alternatif akım olarak ilgili dönemde ortaya çıksa da, hiçbir zaman başat teori olabilmek için yeterli düzeyde araştırmacının ilgisini çekememiştir. Fakat 1950li ve 1960lı yıllarda işlevselcilik teorisinin bölgesel düzeyde uygulaması olan yeni işlevselcilik (neo-functionalism) teorisi, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni bölgeden uzakta tutma ve Alman gücünü kontrol altına alma gibi Avrupa'yı ortak amaçlar ve çıkarlar etrafında bütünleştirme politikasına katkıda bulunmasından dolayı araştırmacıların dikkatini çekmiştir. 1970li yılların başından itibaren ABD'nin gücünün zayıflamaya başlamasıyla birlikte, hegemonik istikrar (hegemonic stability), karşılıklı kompleks bağımlılık (complex interdependence) ve rejim (regime) teorilerinin uluslararası ilişkiler disiplininde öne çıktığı görülmektedir. Bu gelişmeler 1970li yılların sonunda gerçekçilik akımının yeniden güçlenmesi yolunda bir tepkiye yol açmıştır; ancak bu tepkinin temelinde Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki politik ve askeri çekişmenin artması ile çeşitli coğrafyalarda Sovyetler Birliği'nin askeri müdahalelerde bulunarak buralarda Amerika'nın görece etkisinin azalmasına yol açmasında yatmaktadır. Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla birlikte de, yine liberal teorilerin ön plana çıktığı görülmektedir. 1980lerin ortası ile 1990lı yılların başında

* Yrd.Doç.Dr., Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

[1] Bu eser Türkçeye kazandırılmıştır (bkz Kuhn, 2003).

özellikle demokratik barış (democratic peace) teorisinin güçlenmesi rastlantı değildir; çünkü, Doğu Bloğu'nun çekildiği yerlerde demokratik rejimlerin kurularak geliştirilmesi ABD'nin birincil dış politika amacı ve eylemi olmuştur. Son zamanlarda da, ABD'nin etnik çatışmaları ve terörizm gibi savaş dışındaki şiddet kullanım yollarını uluslararası istikrara ve kendi ulusal güvenliğine temel tehdit unsuru görmeye başlamasıyla, kültürel çalışmaların uluslararası ilişkiler disiplininde başat konuma yükseldiğini görüyoruz. Tüm bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, uluslararası ilişkiler teorilerinin bir disiplin olarak gelişimi ile ABD'nin uluslararası sistemdeki konumu arasında ilginç bir paralellik olduğu sonucuna varılabilir.[2]

II. Gerçekçilik Teorisi

Gerçekçilik teorisinin izleri, yazılı tarihte, Thucydides'in Peloponnes Savaşları Tarihi eserine ve özellikle bu eserdeki Melian Diyalogu'na kadar geri götürülebilir (Thucydides, 1972; Doğan, 2004: 68-71). Ancak gerçekçiliğin uluslararası ilişkilerde temel felsefi yaklaşım haline gelmesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan ABD'nin sadece muzaffer bir güç değil, aynı zamanda tek süper güç olarak çıkmasıyla mümkün olabilmiştir. Atom bombası tekeline sahip olan ABD, uluslararası sistemin tartışmasız en güçlü devletiydi. Birçok bilim adamı ve Amerikan vatandaşı izolasyon politikasının artık ABD için bir seçenek olmadığını düşünüyordu. Dünya barışı ve istikrarı ABD'nin uluslararası örgütlere katılımını gerektiriyordu ve ABD ittifaklara ve politik kurumlara kendini bağlamaktan çekinmemeliydi.

İşte hem güç kullanmayı ve güçlü olmayı meşru kılacak hem de ABD'yi aktif bir dış politikaya özendirebilecek temel felsefi yaklaşım ancak gerçekçilik olabilirdi. Bu görüşü en çok savunan da Hans Morgenthau, Arnold Wolfers ve Stanley Hoffmann gibi Avrupa'dan ABD'ye göç etmiş bilim adamları olmuştu. Bu bilim adamları, dünya politikasının "çatışmalı doğası"nı vurguladıkları gibi, ABD'nin iki dünya savaşı arası dönemde izlediği politikaları da eleştirdiler. Yeni dönemde dünyayı büyük bir savaş felaketinden koruyabilecek ve olası soykırımları engelleyebilecek tek devlet ABD olabilirdi. Böylece, ABD'nin sistemdeki konumu ve bu konumun sürdürülmesi isteği ve dileği, İkinci Dünya Savaşı öncesindeki idealist bilim adamlarının veya (benim de doktora tez danışmanın olan bir profesörün deyimiyle) "idealist provokatörlerin" düşüncelerinin kenara itilmesine ve gerçekçiğin uluslararası ilişkilerde en az yirmi yıl başat teori olmasına yol açacaktı (Smith, 1986: 54-67).

Örneğin dönemin en etkili düşünürü Morgenthau, "Politics Among Nations" başlıklı klasikleşmiş eserinde iki savaş arası dönemin idealizmini eleştiriyor ve "uluslararası politikanın gerçekçi teorisi"ni oluşturmaya çalışıyordu. Morgenthau'ya göre modern politik düşüncenin tarihi, insanın doğası hakkındaki görüşleri birbirinden çok farklı olan iki ayrı düşünce okulu arasındaki çekişmenin öyküsünden ibaretti. İnsan doğasını temelde iyi olarak gören ve bu doğanın şekillendirmeye her zaman açık olduğunu kabul eden idealizm, evrensel düzeyde geçerli soyut ilkelerden hareketle rasyonel ve etik bir politik düzenin kurulabileceğine inanmaktaydı. Oysaki Morgenthau, "politik bir teorinin hem akıl hem de tecrübe testine tutulması gerektiği" üzerinde duruyor ve idealizmin bu testi geçemeyeceğini savunuyordu; çünkü Morgenthau'ya göre insan

[2] Uluslararası ilişkiler teorilerini topluca inceleyen Türkçe kaynak olarak bkz. Arı, 2004.

doğası temelde kötüydü ve politika kanunlarının kökleri de insanın bu kötü doğasından beslenmekteydi. Üstelik bu insan doğası, Çin, Hindistan ve Yunan klasik felsefelerinin de ortaya koyduğu üzere tarihsel süreç içinde hiç değişmemişti. (Morgenthau, 1967: 3-4) Böyle bir dünyada devletler güçlü olmalı ve bu gücü gerektiğinde kullanmalıydı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan bu paradigma dönüşümü, Atinalıların Pelopones savaşlarında Melos adasında toplumsal değerlerin değiştiğini ima eden açıklamalarına oldukça benzerdi. Atinalılar Melos'un liderlerine şöyle sesleniyordu: "tanrılar hakkındaki görüşümüz ve insanlar hakkındaki bilgimiz bizi şu sonuca götürmektedir ki, yönetebileceğiniz her şeyi yönetmek doğanın genel ve gerekli bir kanunudur" (Thucydides, 1972: 404). Bu düşünce, ABD'nin 1945 sonrası uluslararası sistemdeki konumu ve politik isteği ile örtüşmekteydi.

III. İşlevselcilik ve Yeni-işlevselcilik Teorileri

Bilim adamlarını gerçekçilik kadar etkilemese de, bu dönemin bir diğer güçlü teorisi de işlevselcilik olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası ne tür uluslararası örgütlerin oluşturulması gerektiği ve ABD'nin hem bu süreçte hem de bizzat örgütlerde nasıl bir rol oynayabileceği soruları işlevselcilik teorisinin ortaya atılmasını sağlayan temel neden olmuştur. Gerçekçilik teorisi uluslararası örgütlenmeye tamamen karşı değilse de, bu örgütlenmeyi işlevselcilik teorisinden oldukça farklı nedenlerle desteklemekteydi. Herşeyden önce gerçekçilik teorisi, uluslararası örgütleri dünya politikasında bağımsız bir aktör olarak görmemekteydi; diğer bir deyişle, örgütler devletlerin sistemdeki ilişkilerini ve işlevlerini değiştiremezdi. Ancak uluslararası örgütler, diğer devletleri kontrol etme ve yönetme politikalarına katkıda bulunabileceği gibi, devletlerin dünya politikasını örgütlere üye olmayarak dışarıdan değil, örgütlere üyelik yoluyla içeriden etkileme olanağı daha fazla olabilirdi. İşlevselcilik ise, uluslararası işbirliğine bu çeşit bir güç politikası açısından değil, spesifik sosyal ve ekonomik amaçlar açısından yaklaşmaktaydı. Sosyal ve ekonomik konular, hem güvenlik hem de savunma konularına oranla daha az politik olduğundan işbirliğine görece açık alanlardı. Bu alanlarda işbirliği, devletlerin zamanla ortak bir anlayışı geliştirmelerine yardımcı olacak ve böylece politik farklılıkların çözümüne yardımcı olacak şekilde diğer konularda da işbirliğine yol açabilecekti. Ekonomik ve sosyal konularda devletlerarası işbirliği ve anlayış, savunma ve güvenlik gibi politik konulara "sıçrayacaktı" (spill over).

Uluslararası ilişkilerde işlevselcilik teorisinin kurucusu olarak kabul edilen David Mitrany ilk baskısını 1943 yılında yaptığı "A Working Peace System" başlıklı önemli eserinde, dünyanın herhangi bir yerindeki bir olayın, dünyanın başka bir yerinde yaşayan insanları artık çok kolay etkilediğini savunmaktaydı. Dahası, Mitrany'ye göre dünyadaki tüm insanlar "bölünmez bir toplum" olarak görülmeliydi (Mitrany, 1966: 13, 37). Mitrany, bu "bölünmez toplum"un o günkü sistemden çok farklı bir uluslararası sistemi gerekli kıldığını, ancak devletlerin hükümranlıklarından taviz vermeye yanaşmadıklarını öne sürüyordu. Devletlerin hükümran statülerinde ısrarcı oldukları böyle bir durumda uluslararası sistemin değişmesine katkıda bulunmak için yapılması gereken, spesifik konularda devletlerin hükümranlıklarını uluslararası örgütlere transfer etmekti. Bu durumda, devletler aslında hükümranlıklarından vazgeçmiyorlar ve fakat bir görevi ortaklaşa yerine getirmek için ihtiyaç duyulan oranda hükümranlığı belirli bir

havuzda topluyorlardı (Mitrany, 1966: 163). Böylece Mitrany'ye göre, dünya politikasındaki asıl konu "gücün kim tarafından kullanılacağı" değil, "gücün hangi konuda kullanılacağı" olacağı için, devletlerarası mücadelenin aşılabilmesi ve uluslararası örgütler aracılığıyla dünyadaki sorunlara çözüm getirilmesi mümkün olabilecekti (Mitrany, 1966: 84). Uluslararası politikaya bu tür işlevselci yaklaşımın ülke sınırlarını zamanla anlamsız hale getireceğini savunan Mitrany, "[uluslararası sistemde] barışçıl değişimin gerçek amacının, ülke sınırlarının değiştirilmesi ihtiyacını ve isteğini ortadan kaldırmak" olduğu sonucuna ulaşıyordu (Mitrany, 1966: 62).

ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemdeki konumu bu teorinin benimsenmesine ve evrensel düzeyde uygulanmasına uygun değildi. Zaten, küçük adımlarla başlayarak bir "dünya toplumu" yaratılması fikri ve politikası, hiçbir zaman ABD'nin gündeminde olmamıştı. Ancak ülkenin sistemdeki özel konumu, işlevselciliğin yerel düzeyde ve öncelikle Avrupa'da uygulanabilirliğini savunan yeni-işlevselciliğin benimsenmesine ve gelişmesine uygundu. Avrupa demokrasileri arasında ekonomik ve sosyal alanlarda işbirliği yaratılması ve hatta zamanla bu işbirliğinin politik bir nitelik de kazanarak Avrupa ülkeleri arasındaki düşmanlıkların son bulması, hem Doğu Bloku'na karşı Amerikan ulusal çıkarlarının korunması hem de Amerikan liberal yaşam felsefesinin yayılması anlamına geliyordu. Bu nedenle, 1950li ve 1960lı yıllarda yeni-işlevselciliğin önemli derecede savunucusu olduğu görülmektedir.

Her bölgede olduğu gibi Avrupa'da da barış, dünya barışına doğru gidilen yolda önemliydi, çünkü yeni-işlevselciliğe göre, ancak bölgesel bütünleşme çabaları küresel düzeyde barışı getirebilecekti. Böylece, yeni-işlevselcilik "parçalar halinde barış" teorisi olarak tanınmaya başlandı. Bu görüşün en önemli temsilcisi Ernst B. Haas'tı. "The Uniting of Europe" başlıklı çalışmasında Haas, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun ulus-üstü yapısını inceliyor ve sadece Avrupalı devletlerin ekonomik ve sosyal konularda güçlü bir işbirliği için kapasite ve isteklerinin olduğunu öne sürmekle kalmıyor, aynı zamanda, tıpkı David Mitrany gibi, bu işbirliğinin diğer önemli konulara da "sıçrayacağını" savunuyordu (Haas, 1958). Aslında Avrupa'daki gelişmeler bir süre yeni-işlevselci teorisyenlerin beklediği şekilde oldu: Avrupalılar ekonomi, ticaret ve nükleer enerjinin barışçıl kullanımı gibi konularda işbirliğine giderek hem Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu hem de Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kurmayı başardılar. Ancak Haas'ın bile işlevselcilik kuramının varsayımları ve özellikle "sıçrama" varsayımı konusunda şüpheleri vardı. Avrupa'daki işbirliğinin dünyanın diğer bölgelerinde tekrar edilemeyebileceğini Haas açıkça öne sürmeye başlamıştı; çünkü, ekonomik azgelişmişlik ve endüstriyel potansiyelin olmayışı bu bölgelerin kaderini farklı yönde etkileyebilirdi. Dahası, 1970'li yılların ortasında Haas kendi geliştirdiği yeni-işlevselcilik teorisinden kendini tamamen uzaklaştırdı ve "bölgesel birleşme teorisinin Batı Avrupa'da modası geçmiş ve dünyanın diğer yerlerinde de modası geçmekte olduğu"nu ilan etti (Haas, 1975: 1). Haas'ın bu açıklamaları yaptığı dönemde, hem Vietnam Savaşı hem de Lyndon B. Johnson'ın sosyal politikaları nedeniyle Dolar değerinden çok şey kaybetmiş, Bretton Woods sistemi çökmüş ve daha da vahimi Batı Avrupa her alanda ABD'ye rakip olarak görülmeye başlanmıştı. Kısacası 1970'li yılların ortasına gelindiğinde, yeni-işlevselcilik kuramının geliştirilmesi için uluslararası ilişkiler uzmanlarını teşvik edecek hemen hiçbir neden kalmamıştı. Bu durum, yeni bir paradigmasal değişimin habercisiydi.

IV. Hegemonik İstikrar, Düşüş, Karşılıklı Bağımlılık ve Rejim Teorileri

1. Hegemonik İstikrar Teorisi:

Aslında bu dönemde ABD'nin uluslararası sistemdeki konumu "hegemonik güç" üzerinde akademik tartışmaları başlatmıştı. ABD'nin Vietnam Savaşı'nı kaybetmesi, Avrupalı devletlerin uluslararası finansal rejimlere meydan okuması ve petrol krizi gibi problemler, uluslararası ilişkiler uzmanlarının hem İkinci Dünya Savaşı sonrasında sistemin görece istikrarlı olmasının asıl nedenlerini hem de ABD'nin bu istikrara gerçekte katkısının ne olduğunu irdelemesine yol açtı.

Hegemonik İstikrar Teorisi (HİT), bu sorulara yanıt arayan en önemli akımdı. "Kamu malları" düşüncesini esas alan HİT, sistemde ancak güçlü bir devlet var olursa uluslararası sistemin açıklığından, diğer bir deyişle liberal politik ekonominin geçerli olmasından söz edilebileceğini savunuyordu. Bu güçlü devletin, sistemde işbirliği kurallarına uyulması yönünde yaptırım uygulama yetkinliğe ve isteğine sahip olması gerekiyordu. Tek başına yetkinlik veya tek başına istek, sistemin açıklığını sağlayamazdı. Hegemonik gücün asıl rolü de, işbirliği kurallarına uyan devletleri ödüllendirmek ve karşılığını ödemeden sistemde belirli hizmetlerden faydalanmaya çalışan devletleri (free rider) cezalandırmaktı. Bu teoriyi savunanlara göre, rolünü yerine getirebilmek için hegemonik gücün hammadde ve sermaye açısından zengin olmasının yanında, dünya pazarları ve finansal kurumlar üzerinde kontrolünün olması ve "değerli mallar" açısından karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olması gerekiyordu (Keohane, 1984). Dolayısıyla, uluslararası ilişkiler uzmanlarını uğraştıran asıl soru, ABD'nin halen bir hegemonik güç olarak kabul edilip edilmeyeceğiydi. Tahmin edileceği üzere, bu konuda çok farklı görüşler ortaya atıldı.

Örneğin Bruce Russett ABD'nin hala bir hegemon olduğunu öne sürüyordu. "Is Mark Twain Really Dead?" başlıklı makalesinde Russett, ABD'nin artık bir hegemon olmadığını kabul eden teorisyenlerin temel hatalarının gücün kaynaklarına odaklanmaları ve fakat sistemdeki politika çıktılarını gözardı etmeleri olduğunu savunuyordu. Russett'a göre, ABD görece olarak güç kaybetmiş olsa da, hala sistemdeki politika çıktılarını kontrol ediyordu. Bu başarının önemli bir nedeni kültüreldi; diğer bir deyişle ABD, Antonio Gramsci'nin çalışmalarına dayanılarak geliştirilen "kültürel hegemon" tanımına uymaktaydı. Hegemon, sadece ekonomik ve askeri kaynaklarla değil, kültürünü tüm dünyaya yayıp geliştirmekle de gücünü ve otoritesini kabul ettirebilirdi. Nitekim Russett'a göre, liberal demokrasi dünyada tek model olarak karşımızda duruyordu (Russett, 1985).[3]

Diğer taraftan Susan Strange, Russett ile aynı sonuca ulaşsa da, ABD'nin hala hegemon olmasını farklı nedenlere dayandırıyordu. Strange'e göre, Amerikan gücünün kaynakları hala yerli yerindeydi; teorisyenlerin yaptıkları temel hata da bu gücün kaynaklarına bakmak yerine, karşılaştırmalı güç analizi (relational power) yapmalarıydı. Tabii ki ABD, 1940lı yıllardaki gibi

[3] Bu görüşler, Soğuk Savaş'ın bitiminde de kendini hissettirecek ve Francis Fukuyama, "tarihin sonu"nun geldiğini ilan ederek, liberalizmin Soğuk Savaş'ı kazandığını ve ABD liberal demokrasisinin bugün için ve gelecekte artık tek model olduğunu savunacaktı (bkz. Fukuyama, 1989).

sistemin tartışmasız tek gücü değildi. O yıllarda hemen tüm önemli güçler yıkıma uğramış ve ekonomileri altüst olmuştu. Dolayısıyla, dönemin verilerini 1940lı yılların verileriyle karşılaştırarak, ABD'nin güçten düştüğünü öne sürmek yanıltıcı olacaktı. Strange, gücün yapısının (structure of power) bir devletin sistemdeki pozisyonunu belirleyeceğini savunuyor ve birbirinden farklı ancak aralarında yakın ilişki bulunan dört adet güç yapısı olduğunu söylüyordu: ticari mal üretimi, finansal pozisyon, güvenlik, ve bilgi üzerindeki kontrol. Böylece, dünya gayri safi milli hasılasının eski dönemlerdeki gibi yarısını üretmiyor olsa da, hala dünya üretiminin yaklaşık yüzde yirmisine sahip olan, finansal piyasalara hakimiyeti süregelen, önemli bir askeri güce sahip ve temel güç kaynaklarını kontrol eden ABD, hala sistemin hegemonuydu (Strange, 1987).

ABD'nin hala hegemon olduğunu savunan teorisyenlerin kendi aralarında tartıştıkları önemli bir soru da, ABD'nin "halim" mi (benign) yoksa "tehlikeli" (malign) mi bir hegemon olduğuydu. Kolektif eylem (collective action) teorisine göre, işbirliğiyle yapılacak herhangi bir eylemde grubun bazı üyeleri üzerlerine düşeni yerine getirmedikleri halde bu eylemin faydalarından yararlanmaya çalışacaklardır. Diğer bir deyişle, grubun bu üyeleri hegemon tarafından sağlanan mallardan faydalanırlarken sorumluluklarını yerine getirmeyeceklerdir. Bu durumda hegemonun rolü, bir yandan sistemdeki güvenlik ve serbest ticaret rejimi gibi kamusal malları (public goods) sağlarken, diğer yandan da sorumluluğunu yerine getirmeyen devletleri (free riders) bulup gerekli işlemi yapmaktır. İşte bu işlem neleri kapsayacaktır? Hegemon bu üyeleri cezalandırıp kamusal mal alanı dışına mı çıkaracaktır, yoksa sistemdeki ideoloji gibi diğer etkenler nedeniyle bu üyelerin yaklaşımını gözardı ederek kamusal mal alanını onlara da mı açık tutacaktır. Kısaca, kamusal mal alanının sınırı ne olacaktır?

Teorisyenler, ilgili dönemdeki özellikle güvenlik ve savunma alanlarında ABD'nin konumu ve gereksinimlerini dikkate alarak, ABD'nin "halim" bir hegemon olduğunu savunmuşlardır. ABD'nin bir yandan kamusal malları sağladığı diğer yandan da gerekli katkıyı yapmayan devletleri cezalandırmadığı savunulmakta ve bu dış politika yaklaşımının da özellikle iki kutuplu dünyanın çatışmacı ortamına bağlandığı görülmektedir. Bu yaklaşıma göre, demokratik liberal bir kültüre sahip ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrasında devletleri işbirliğine özendirmiş ve çatışmaların barışçıl yollardan çözümüne uğraşmıştır. Bu yaklaşımın temel ögelerinin John Lewis Gaddis'in "We Now Know" başlıklı son çalışmasında özetlenmiş olduğu görülmektedir. Gaddis'in öne sürdüğü üzere, Soğuk Savaş döneminde her iki süper güç de bir çeşit imparatorluk kurmasına rağmen, Sovyet İmparatorluğu güç ve baskı ile Amerikan İmparatorluğu ise diğer devletin davetiyle kurulmuştu. ABD, Avrupa'da işbirliğine dayalı bir sistem kurarken bu sisteme katılmaları için Avrupalı devletlere karşı ne askeri kuvvet kullanmış ne de kuvvet kullanma tehdidinde bulunmuştu. Böylece, bu devletlerle çok özel bir ilişki geliştiren ABD, NATO'yu da demokratik bir temel üzerinde kurmuştu. Diğer taraftan Sovyetler, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine bir "uydu" muamelesi yaparak onların demokrasiye ulaşmasını engellemişti (Gaddis, 1997).

2. Düşüş Teorisi:

Tüm bu düşüncelere rağmen, 1970lerin başından itibaren birçok teorisyen ABD'nin sistemdeki hegemon pozisyonunu kaybettiğini öne sürmeye başlamıştır. Bu teorisyenlerin bir "düşüş ekolü" (declinism) kurduğu söylenebilir. Dikkat edilirse, 1970li yıllar tüm dünyanın petrol krizleriyle uğraştığı, parasal rejimin sorgulandığı, Avrupa'nın Doların egemenliğine karşı gelmeye başladığı bir dönemdi. Örneğin Robert Gilpin, değişimin ve düşüşün kaçınılmaz bir doğa ilkesi olduğunu savunuyordu. Hiçbir devletin sonsuza kadar hegemon pozisyonunu koruyamayacağını savunan Gilpin, sistemde kimin hegemon olacağını fayda-maliyet teorisiyle açıklamaya çalışmaktaydı. Tüm büyük güçler statükonun sürdürülmesi üzerine anlaşırlarsa, sistemde "büyük savaş" veya "liderlik savaşı" (hegemonic war) tehlikesi olmayacaktı. Ancak, orantısız büyüme kanununa göre bir devlet diğerlerinden ve belki hegemondan da hızlı büyüyeceği için, bu devlet hegemona karşı savaş açmanın faydasının savaşın maliyetini aşacağına inandığı anda liderlik savaşını başlatacaktır. Savaşta başarılı olan yeni hegemon, yayılmacı bir politika izleyecektir. Hegemonun genişlemesi, genişlemenin marjinal faydasının marjinal maliyetine eşitlendiği ana kadar devam edecektir. Ancak belirli bir süre sonra, azalan verim yasası işlemeye başlayacak ve genişlemeyle oluşturulan bu imparatorluğun elde tutulmasının maliyeti, imparatorluğun getirisini aşacaktır. Zamanla sistemde gücün dağılımı ile bu sistemde hegemonun hukuksal ve siyasal pozisyonu arasındaki dengesizlik belirgin hale gelecek ve güçten düşmeye başlayan hegemona karşı diğer büyük devletler liderlik savaşı açmanın planlarını yapmaya başlayacaklardır. Kısaca, bir liderlik savaşının bitimi, bir sonraki liderlik savaşının başlangıcını oluşturacaktır. Atina, İspanya, Fransa (hem XIV. Louis hem de Napolyon dönemlerinde) ve Almanya (20. yüzyılda iki kez) sistemde hegemon duruma geçmek için savaşmışlardır (Gilpin, 1981). Dolayısıyla Gilpin, Amerikan gücünün görece azalmasını bir doğa kanunu olarak görüyordu. ABD'nin güç kaybetmesi geciktirilebilirdi ama engellenemezdi. Belki de en önemli konu, sistemde savaş tehlikesinin nasıl atlatılacağı veya barışçıl bir değişimin olup olamayacağıydı.

Düşüş ekolüne bağlı bir diğer teorisyen Paul Kennedy'dir. "The Rise and The Fall of the Great Powers"[4] başlıklı eserinde Kennedy, dünya tarihinde askeri güç ile ekonomik güç arasında belirli bir ilişki olduğunu, aslında askeri gücün temelinde sağlam bir ekonomik sistemin olması gerektiğini savunuyordu. Bu görüşe kanıt olarak da, liberal ekonomiye sahip devletlerin totaliter ve otoriter devletlere nazaran askeri alanda daha başarılı olmalarını ve liderlik savaşlarından galibiyetle çıkmalarını gösteriyordu. Örneğin Napolyon ve Hitler Anglo-Saxonların liberal ekonomik gücünü küçümsemişlerdi. Kennedy'e göre, liberal bir ekonomik güç, değişim için gerekli esnekliğe sahip olup tüm gücünü ve potansiyelini gerektiği durumlarda askeri alanlara kaydırabilirdi. Ancak askeri güce dayalı bir devletin, etkin bir liberal ekonomisi yoksa bu gücü besleyip geliştirecek bir kaynağı da olamazdı. Dolayısıyla Kennedy, her ne kadar Amerikan hegemonyasının sonsuza kadar sürmeyeceğini düşünüyorsa da, sistemde mümkün olduğu kadar pozisyonunu koruyabilmesini tüketim ile yeni teknolojilere yatırım arasındaki hassas dengeye bağlı olduğunu savunuyor, silah harcamalarından ziyade ekonomik getiriye dönüşecek yatırımlara para harcanmasını tavsiye ediyordu (Kennedy, 1987).

---

[4] Bu eserin Türkçe çevirisi yayımlanmıştır (bkz. Paul Kennedy, 1991).

3. Karşılıklı Bağımlılık ve Rejim Teorileri:

ABD'nin gücünün zayıfladığını düşünen, ancak bunun nedenini dünya siyaseti ve ekonomisindeki çevresel koşulların tüm devletleri belirli bir şekilde etkilediğine bağlayan teorisyenler, "karşılıklı bağımlılık" yaklaşımını geliştirmişlerdir. Bu teorisyenlerden en önemlileri Robert O. Keohane ile Joseph S. Nye'dir. Max Weber'in kuram üzerine düşüncelerinden etkilenen Keohane ve Nye, "kompleks karşılıklı bağımlılık" (complex interdependence) adını verdikleri bir "ideal tip" geliştirmişlerdir. Buna göre, işbirliğine karşılıklı olarak ihtiyaç duyulduğu ve başarının tarafların karşılıklı katkılarına dayandığı önemli uluslararası ilişkiler konularında ve tabii ki ikili ilişkilerde askeri güç kullanımının artık faydasız ve modası geçmiş bir politika olduğunu vurgulamışlardır. Keohane ve Nye bu tezlerini, okyanusların kullanımı ve finansal piyasalar olarak iki konuda ve ABD-Kanada ile ABD-Avustralya olarak iki adet ikili ilişkilerde denemişlerdir. Keohane ve Nye, okyanusların kullanımı ve ABD-Kanada ilişkilerini, finansal piyasalar ve ABD-Avustralya ilişkilerine nazaran, kompleks karşılıklı bağımlılık ideal tipine daha yakın olduğu sonucuna varmışlardır. Realizmin varsayımlarını yumuşatılması gerektiğini uluslararası ilişkiler teorileri disiplininde uzun yıllar savunacak olan ve liberal alternatiflerin ipuçlarını veren bu iki teorisyen, çalışmalarında sınırötesi işbirliğinin önemini ve hükümetler-dışı aktörlerin potansiyel rolünü de vurgulamışlardır. Bu nedenle, uluslararası sistemde tüm devletlerin politik gelişmelere aynı tepkiyi verdikleri ve vermeleri gerektiği yönündeki "bilardo topu" ile "kara kutu" gibi realist modellere karşı çıkmışlardır. Keohane ve Nye, "karşılıklı bağımlı hale gelmiş bu dünyada" ulusların çatışmadan ziyade işbirliğine ve askeri-güvenlik konularından ziyade politik ekonomiye önem vermek istediklerini ve önem verilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir (Keohane ve Nye, 1977).

ABD'nin 1970li yıllardaki konumundan kaynaklanan bir diğer yaklaşım "rejim teorisi" olmuştur. Rejimlerin önemini Keohane ve Nye "Power and Interdependence" başlıklı eserlerinde dile getirmişlerdi ve John Gerard Ruggie gibi teorisyenler bu yaklaşıma katkıda bulunmuştu. Ancak teorinin popülerleşmesi ve okuyucuya sınırları daha belirgin bir araştırma projesi olarak sunulması Stephen Krasner tarafından derlenen "International Regimes" başlıklı çalışmayla mümkün olmuştur. Bu çalışmada Krasner rejimi, "belirli bir uluslararası ilişkiler alanındaki açık veya zımni ilkeler, normlar, kurallar ve karar verme süreçleri" olarak tanımlıyordu. Tanımdaki ilkeler kavramı neden-sonuç ilişkileri hakkındaki inançlar; normlar kavramı sistemdeki aktörlerin hakları ve yükümlülükleri; kurallar kavramı aktörlerin yapması ve yapmaması gereken açıkça tanımlanmış eylemler; süreçler kavramı da yerleşmiş politika yapım yolları anlamına geliyordu (Krasner, 1983). Eserin sonuç bölümündeki denemesinde Krasner, rejimlerin uluslararası politikada sadece girdiler ile çıktılar arasında belirli fonksiyonları olan değişkenler olarak değil, belki de bağımsız birer değişken olarak görülebileceği düşüncesini irdeliyordu. Geri-besleme mekanizması sayesinde rejimler, aktörlerin tercihlerini çıktılar şekline çevirmenin ötesinde, bu aktörlerin hem politika tercihlerinin hem de neden-sonuç ilişkileri hakkındaki inançlarının değişmesine neden olabilirdi.

Bu teoriyi ABD'nin dış politika ilişkilerine (ikna edici bir şekilde) uygulayan teorisyen Robert Keohane olmuştur. Uluslararası ilişkiler teorileri alanında klasikleşen "After Hegemony" başlıklı eserinde Keohane, "işlevsel rejim" adını verdiği bir yaklaşım tanımlayarak ABD'nin üç

temel alanda dış ilişkilerinin rejimler aracılığıyla incelenebileceğini göstermeye çalışmıştır: petrol, finans (para) ve ticaret (Keohane, 1984). İncelediği üç temel alandan özellikle finans ve ticaret alanlarında rejim teorisinin devletlerarası işbirliğini açıkladığını savunmaktaydı. Eserin başlığından da anlaşılacağı üzere Keohane, ABD'nin sistemdeki hegemonyası sona ermiş olsa bile, uluslararası sistemdeki üstün ve ayrıcalıklı konumunu 1945 sonrasında oluşturduğu rejimler aracılığıyla sürdürdüğünü savunuyordu.

Keohane'e göre devletlerin, güçlü olsun güçsüz olsun, belirli rejimler etrafında diğer devletlerle işbirliğine gitmelerin asıl nedeni bu rejimlerin sağladığı spesifik faydalarla açıklanabilirdi. Rejimlerin sağladığı faydalar arasında şunlar sayılabilirdi: 1) Rejimler devletlerarası ikili ilişkilerin sürekli hale getirilmesinde doğrudan etkiliydi; böylece devletler daha yapıcı ilişkiler kurabilmekte ve uzun-vadeli çıkarları için kısa-vadeli çıkarlarını feda edebilmekteydi; 2) rejimler devletlerin belirli bir konudaki işbirliğinde simetrik bilgi edinmesine olanak tanımaktaydı; yani, devletler birbirlerinin niyetlerini ve politikalarını öğrenerek bu işbirliğinde diğerlerini yanıltan/kandıran devleti kolayca bularak cezalandırabilirdi; 3) rejimler işbirliği süreçlerindeki maliyetleri azaltabilirdi; belirli bir konuda işbirliği yapan devletlerin ilişki süreçlerini sürekli olarak yeniden tanımlanmasına gerek kalmayacağı için, yani rejimlerin işbirliğini kurumsallaştıracağı için, maliyetler de düşük olacaktı. Hatta Keohane "rasyonellik" varsayımını gevşeterek, devletlerin rejimlere biraz da kendiliğinden, bilinçli kararları olmadan katılacağını öne sürmekteydi. Yeni bir rejim oluşturmanın maliyeti, atalet veya statükonun sürdürülmek istenmesi, belirli rejimlerin dünya politikasında güçlenmesine neden olmaktaydı. Böylece Keohane, rejimlerin oluşturulması için bir hegemonyaya ihtiyaç duyulduğunu, ancak bu rejimlerin sürdürülmesi için böyle bir hegemonyanın gerekli olmadığı sonucuna ulaşıyordu. 1970li yıllarda ve 1980li yılların başında ABD'nin artık bir hegemon olmamasına rağmen sistemde gözardı edilemez bir işbirliği ve istikrarın bulunması, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturduğu rejimlerin varlığıyla açıklanabilirdi. Kısacası, uluslararası ilişkiler uzmanları bu dönemde de teorilerini ABD'nin sistemdeki konumuna bakarak oluşturmuşlar; ABD'nin sistemde hızla güç kaybetmesinin genel olarak kabul görmesiyle ilgi odaklarını karşılıklı bağımlılık ve rejim açıklamalarına çevirmişlerdir.

V. Gerçekçiliğin Dönüşü ve Neo-Liberal Yanıt(sızlık):

Uluslararası sistemde 1970li yılların sonundaki gelişmeler, 1980li yıllarda disiplinde realizmin güçlü bir şekilde geri dönüşüne neden oldu. Bir taraftan Sovyetlerin tutumunu sertleştirmesi ve Afganistan'ın işgali ile Sovyet etkisinin Asya, Afrika ve Ortadoğu'da artması, diğer taraftan İran devrimi sonucunda ABD'nin gerek bölgede gerekse küresel çapta güç ve prestij kaybetmesi, ABD'nin hem güçlenmesini destekleyecek hem de bu gücün meşrulaştırılmasını sağlayacak bir teoriye gereksinim doğurdu. Bu gereksinimi, Kenneth Waltz'un "Theory of International Politics" başlıklı çalışması ve bu çalışmayla beliren yeni-gerçekçilik (neo-realism) veya yapısal-gerçekçilik teorisi karşıladı (Waltz, 1979).

Eserde geliştirilen yeni-realizm anlayışında, anarşinin uluslararası sistemdeki sürekliliği vurgulanıyordu. Waltz'a göre politik yapıların genel olarak üç özelliği vardı: düzenleyici ilkeler,

birimlerin özellikleri ve birimlerin kapasiteleri (yeterlilikleri). İç politikanın hiyerarşik örgütlenmesine karşın, uluslararası politikanın düzenleyici ilkesi anarşiydi; yani sistemde istikrarı ve güvenliği sağlayacak ve gerektiğinde devletleri cezalandıracak devlet-üstü bir kurum yoktu. Sistemde tüm devletler işlevleri açısından "benzer-birim"lerdi. Diğer bir deyişle, bu anarşik sistemde devletin birincil amacı varlığını sürdürmekti. Bu amaca ulaşmak için de Waltz, diğer devletlerin gücünü dengeleyici bir politika izlemenin doğal olduğunu savunuyordu. Böylece Waltz, politik rejim gibi devletlerin iç özelliklerinin uluslararası sistemde davranış açısından önemsiz olduğu sonucuna ulaşıyordu. Birimleri birbirinden ayıran ve uluslararası politika için önemli olan, devletlerin neleri yapıp neleri yapamayacağı, yani onların kapasiteleriydi. Bu nedenle yeni-realizm, özünde "büyük güç"leri vurgulayan bir teori olmuştur. Sistemde politikaların belirlenmesinde ve amaçlara ulaşmada temel etken askeri güç ve diğer devletlere karşı silahlı kuvvet kullanabilme kapasitesiydi. Süper güç olabilme de, gelişmiş bir teknolojiye sahip olmayı gerekli kılıyordu ve bu teknolojiye sadece ABD ile Sovyetler Birliği sahipti. Ayrıca, ekonomik bağımsızlık (karşılıklı bağımlılık değil) süper güç olmanın bir diğer gereğiydi. Waltz'a göre, Soğuk Savaş döneminin görece barış dönemi olmasının nedeni de, Batı ve Doğu bloklarının birbirinden bağımsız olması ve nükleer silahların da oluşturulmasına katkıda bulunduğu iki kutuplu bir sistemin varlığıydı. Kısaca Waltz, 1970lerin sonundaki iki kutuplu sistemi savunmakla kalmıyor, bu sistemin devamı için dengeleme işlevinin sürdürülmesi ve böylece hem daha fazla güce ulaşma hem de kuvvet kullanmanın meşru görülmesinin kapısını açıyordu.

Her ne kadar 1980li yılların ortasından itibaren bu görüşlere karşı çıkacak bir yeni-liberal yaklaşım (neo-liberalism) ortaya çıksa da, yeni-liberalizmin aslında yeni-realizmin temel varsayımlarını benimsediği görülmektedir. Bu nedenle, uluslararası ilişkiler teorilerinde bir dönem için "neo-neo" yakınlaşması olduğu savunulabilir. Devletlerin sistemde temel aktör olduğu ve sistemin yapısının anarşik olduğu gibi temel realist varsayımlara karşı çıkmayan yeni-liberalizm, böyle bir sistemde bile uluslararası işbirliğinin çeşitli kurumlar aracılığıyla kurulup geliştirilebileceğini savunuyordu. Ancak yeni-realizm, devletler açısından mutlak gücün değil, görece gücün önemli olduğunu savunarak devletlerarası işbirliği alanlarının oldukça sınırlı olduğunu vurguluyordu (Keohane, 1986; Baldwin, 1993).

VI. Soğuk Savaş Sonrası Gelişmeler: Demokratik Barış Teorisi, Constructivism ve Kültür Çalışmalarının Dönüşü

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte gerek ABD'nin sistemdeki konumunun değişmesi gerekse ABD'nin politikalarını yeniden tanımlaması gereğinin ortaya çıkması, yeni-gerçekçilik yaklaşımının güçten ve gözden düşmesine neden olmuştur. Barışçıl değişimin mümkün olduğunu görecek ve bu değişimi açıklayabilecek bir teori olmayan yeni-gerçekçilik, bu yeni sistemde talep edilecek bir teori olamazdı. Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında artık en önemli konu, hem Orta ve Doğu Avrupa'da hem de dünyanın diğer bölgelerinde Amerikan (Batı) politik rejiminin nasıl yayılacağıydı. Yeni-gerçekçilik yaklaşımının benimsediği "devletlerin iç politik rejimlerinin önemsiz olduğu" varsayımı kısa sürede birçok teorisyen tarafından terk edilmiş, uluslararası barış için demokratik rejimin yaygınlaştırılması gerektiği görüşü önemli ölçüde taraftar bulmuştu. İşte bu aşamada, aslında demokrasilerin (veya cumhuriyetçi rejimlerin) birbirleriyle savaşmadığı ve

savaşmayacağı temel fikrine dayanan "demokratik barış" (democratic peace) teorisinin ortaya çıktığını görüyoruz.

Bazı ciddi yorum hatalarıyla birlikte Immanuel Kant'ın politik denemelerine dayandırılan demokratik barış teorisi son dönemde Michael Doyle'un çalışmalarıyla tekrar gündeme gelse de (Doyle, 1986), teorinin yaygınlaşması daha çok Bruce Russett ve John M. Owen gibi akademisyenlerin eserleriyle mümkün olmuştur. Demokratik barış teorisyenleri, demokrasilerin birbirlerine karşı savaşmadığı iddiasını kanıtlarken genel olarak iki unsurun varlığını vurgulamaktadırlar: demokratik normlar ve politik kurumlar. Ancak bu iki unsurun birbirini dışlamak yerine, birbirini tamamlar nitelikte olduğunu öne sürmektedirler (Owen, 1994). Bu teorisyenler tarafından demokratik bir rejimde şu gibi normlara dikkat çekilmiştir: sorunların barışçıl yollardan çözülmesi, şiddete başvurmanın meşru olmadığı inancı, vatandaşların hukuksal eşitliği, iktidara karşı kurumsal bazda muhalefet etme hakkı, özde demokratik sisteme sadakat (Russett, 1993). Demokratik barış düşüncesine göre, bu normlar iç politikada siyaset yapımcılarını sınırlayarak toplumsal düzeni korumakla kalmamakta, aynı zamanda birey haklarını da korumakta ve geliştirmektedir. Bu sayede bireyler, kendi-kendilerini yöneten otonom varlıklar olduğunun bilincine vararak diğer demokrasilerde yaşayan bireylerin hakları konusuna da duyarlı olmaktadırlar. Demokratik devletlerde yaşayan bireylerin bu barışçıl yönelimleri de, bu devletlerin birbirlerine karşı savaş açmada liderleri sınırlayan önemli bir unsur haline gelmektedir. Herhangi bir krizde birbirlerinin hareket tarzından emin olan demokratik liderler, güce başvurmamakta ve krizi barışçıl yollarla çözmektedirler. Kısaca, demokrasiler politik rejimin normlarını dışsallaştırmaktadırlar.

Demokratik barış teorisine göre, bu normların yanında, belirli demokratik kurumların varlığı da demokratik barışa katkıda bulunmaktadır. Herşeyden önce, yasama-yürütme-yargı arasındaki işbölümü ve güç paylaşımı iç politikada bir "denge ve denetleme" sistemi oluşturarak siyaset yapımcılarının yetkilerini sınırlamaktadır. Ayrıca, demokratik rejimde iletişim ve örgütlenme özgürlüğü kamuoyunun güçlü bir kurum olmasını sağlamaktadır. Özellikle savaş tehlikesine karşı duyarlı olan kamuoyu, sonuçta olası bir savaşta faturanın bireyler tarafından ödeneceğine dair bir hassasiyet geliştirerek savaşlara ve kuvvet kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Kriz dönemlerinde diğer demokratik liderlerin de benzer kurumlar tarafından sınırlandığını anlayan demokratik bir devletin lideri, sürpriz bir saldırıdan korkmayarak barışçıl çözüm çabalarına şans vermek için gerekli zamanı bulacaktır (Doğan, 2005). Demokratik barış teorisinin bu düşüncelerine her ne kadar gerçekçi yaklaşım tarafından ciddi itirazlar gelse de (Örneğin Layne, 1994), Soğuk Savaş sonrasında ABD dış politikasının meşrulaştırılmasında bu teori kullanılmıştır. Özellikle uluslararası hukuk alanında paralel teorik gelişmelerle, güç kullanımının sonuçta demokrasileri ve özgürlükleri geliştireceği varsayımı yaygın kabul görmüştür.

Uluslararası ilişkilerin liberal genel teorisi (grand theory) içinde yer aldığı söylenebilecek bu demokratik barış yaklaşımı yanında, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkıp önemli bir taraftar bulan constructivism, hem liberalizmden hem de gerçekçilikten farklı bir genel teori olduğu iddiasındadır. Constructivism'le birlikte maalesef uluslararası ilişkilere kültür ve kimlik tartışmalarının yeniden döndüğünü de söylemek mümkündür. Özellikle 11 Eylül 2001 sonrasında ABD dış politika amaçlarına uyan kültür, etnik köken ve kimlik konularının son dönemde

uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarafından benimsendiği ve yoğun olarak çalışıldığı görülmektedir. Kısaca, constructivism uluslararası ilişkiler teorileri disiplininde bir diğer paradigmasal dönüşümdür.

Giddens, Wittgenstein ve Bhaskar gibi bazı bilim filozoflarının düşüncelerine dayanan çalışmalarında Nicholas Onuf'un zaten diğer disiplinlerde bulunan constructivism fikrini uluslararası ilişkilere taşımada oldukça etkili olduğu söylenebilir. Her ne kadar maddi yapının varlığını yadsımasa da Onuf ve onu izleyen teorisyenlerin sosyal yapıyı da aynı oranda ve hatta zamanla maddi yapıdan daha fazla vurguladıkları görülmektedir. Böylece, uluslararası sistemin bugünkü yapısı açısından bireylerin ve toplumların ne olduğu, ne düşündükleri ve neye inandıkları, ya da kısaca sosyal nitelikleri, finansal piyasalar, askeri güç ve top-tank gibi maddi verilerden daha önemliydi. Onuf'un şu sözleri bu teoriyi anlamada önemlidir: "Şu tutuma constructivism diyorum; kişiler *ve* toplumlar birbirlerini inşa eder (construct) ve oluştururlar" (Onuf, 1989: 36). Onuf'un klasikleşen çalışmasının başlığı da bu anlayışı vurgulamaktadır: "Kendi Oluşturduğumuz Dünya."[5] Aynı slogan, Alexander Wendt üzerinden uluslararası ilişkiler uzman ve öğrencilerini etkileyecektir (Wendt, 1992).

Sosyal bilimlerin ve uluslararası ilişkilerin de son dönemdeki temel konularından birini aktör-yapı (agent-structure) ilişkisi oluşturmuştur (Fay, 2001). Her ne kadar constructivism, yapılarla aktörler arasında etkileşimci bir ontoloji olduğuna inandığını iddia etse de, constructivist çalışmaların bu iddiayı desteklemekten uzak olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, constructivism bireylere karşı yapıların üstünlüğünü vurgulamıştır. Ayrıca, maddi ile sosyal veriler arasındaki etkileşimi de açıklayamayan constructivism, gerçekçi teorinin maddi yapısının yerine sosyal yapıyı getirerek bireylerin bu yapıyı etkilemede ve değiştirmedeki rolünün hemen tamamen yok edildiği ve öncekilere nazaran çok daha güçlü bir yapısalcı teori olmuştur.

Ancak, gerek dünya siyasetindeki değişimin gerekse düşünce ve normların nasıl ve ne zaman değişebildiğini constructivist çalışmalardan çıkarma olanağı yoktur (Doğan, 2001). Örneğin Audie Klotz Güney Afrika'daki ırkçı/ayrımcı (apartheid) politikaların ve böylece beyaz yönetimin sonunu hazırlayan nedenin, uluslararası kurumların ırkçılığı meşru olmaktan çıkarması olduğunu iddia etmektedir (Klotz, 1995). Bazı teorisyenler de kölelik, kimyasal silahlar ve kara mayınları konularında benzer düşünceler öne sürmüşlerdir (Ray, 1989; Price, 1995; Price 1998). Fakat burada temel sorun, bu politik değişikliklerin ne oranda normların ve düşüncelerin değişmesi sonucunda oluştuğudur. Diğer devletlerin Güney Afrika yönetimine karşı politikalarını değiştirmesinin, ülkedeki dengelerin ve güç ilişkilerinin değişmesinin doğrudan bir sonucu olmadığını nasıl bilebiliriz? Aynı şekilde, bugün için kölelik kurumu ile kara mayınları ve kimyasal silahların işlevsel araçlar olmadığı da ortadadır. Kısaca, ne maddi ile sosyal veriler arasındaki etkileşim ne de değişim bu çalışmalarda açıklanabilmektedir. Constructivism'in, kurumların aktörlerin sadece politika ve çıkarlarını değil, kimliklerini de yeniden tanımladığı ve değiştirdiği iddiası da şu ana kadar yapılan çalışmalarda kanıtlanmaktan uzaktır. Aslında bu konu, rasyonellik tartışmasını doğrudan ilgilendirmektedir. Constructivism aktörleri rasyonel birimler olarak kabul etse de, şu ana kadar yapılan çalışmalarda aktörlerin belirli bir politikayı kendi tercihleri ile kabul etmekten ziyade, bir normlar dalgasının aktörleri yutarak onların düşünce ve

[5] "World of Our Making."

kimliklerini aniden değiştirdiği görülmektedir. Constructivist teorisyenler bu durumu açıklamak için "sosyalleşme" değişkenini gündeme getirmektedirler. Ancak, aktörlerin ilk başta neden sosyalleşmek istemiş olabileceğini ise açıklayamamaktadırlar.

Tüm bu metodolojik tartışmaların ötesinde, aslında temel sorun constructivism'in kültürün bağımsız bir değişken olarak kullanmasına sağladığı destektir. Constructivism, kültürün uluslararası olayları açıklayacağını iddia etmektedir. Ancak metodolojik açıdan şu söylenmelidir ki, kültürün olayları açıklayamaması değil, herşeyi açıklayabilmesi önemli bir metodolojik problemdir. Diğer bir deyişle, herşeyi açıklayan bir değişken, aslında hiçbirşeyi açıklayamaz. Kültür değişkeni, çok geniş bir açıklama alanı getirerek, olaylar arasındaki temel nedensel bağların gözardı edilmesine neden olmaktadır. Aslında dünya tarihi ve siyaseti çok kolay bir şekilde kültürler arasında bir savaş olarak tanımlanabilir. Pelopenos Savaşı'ndan Haçlı Seferleri'ne, Napolyon Savaşları'ndan İkinci Dünya Savaşı'na kadar tüm çekişmeler, aslında kültürler arası bir savaş olarak görülebilir. Ama bu hem çok basit bir açıklamadır hem de dünya siyaseti ile tarihinin karikatürize edilmesidir. Fakat son dönemde özellikle Samuel Huntington'un "medeniyetler çatışması" teziyle, uluslararası ilişkilerde medeniyetler arası çekişme bir veri olarak kabul edilmiş ve 11 Eylül sonrası gelişmeler tamamen bu tez aracılığıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Arnold Toynbee'den etkilendiği görülen ve dini baz alarak dünya coğrafyasını çeşitli medeniyetlere ayıran Huntington, (aslında Bernard Lewis'in 1990'da savunduğu) Soğuk Savaş sonrası sistemdeki çatışmaların temelinde ideolojik ayrımların değil kültürel farklılıkların olacağı düşüncesini öne sürdü (Huntington, 1993). Ancak 1990lı yılların başlarından itibaren dünya siyasetindeki gelişmelere baktığımızda, gerek constructivism gerekse kültür çalışmaları ve "medeniyetler çatışması" tezinin hem ortaya çıkması hem de geniş taraftar bularak disiplinde başat hale gelmelerinin nedeni, ABD'nin sistemdeki konumunu açıklaması ve bu devletin dış politika araçlarını meşru kılarken dış politika amaçlarını da tanımlamasıdır.

VII. Sonuçlar:

Daha önce belirtildiği üzere, bu bildirinin amacı herhangi bir teoriyi savunmak veya derinlemesine incelemek değil, uluslararası ilişkiler disiplininde teorilerin nasıl ve neden değiştiğini açıklamaktır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın kendi tanımlamasına göre karmaşık politikasından uzak durmaya çalışan ABD, kurumlar aracılığıyla dünya barışının sağlanmasına teorik destekte bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki konumuna ve izlemek istediği politikalara uygun düşmeyen bu görüşler, yerini gerçekçilik teorisine bırakmış ve Soğuk Savaş'ın iki kutuplu sisteminde gücün önemi ve güç kullanımının meşruluğu vurgulanarak iki savaş arası dönemdeki teorisyenler "idealist provokatörler" olarak bilim dünyasında yerlerini almışlardır. Bu dönemde işlevselcilik bir alternatif teori olarak ortaya atılsa da, ABD'nin dış politika ihtiyaçlarına yanıt vermediği için hiçbir zaman başat teori olamamıştır. Ancak bu teorinin bir versiyonu olan ve bölgesel birleşmeleri destekleyen "yeni işlevselcilik," Sovyetlere karşı doğal müttefik olarak görülen Batı Avrupalı devletleri desteklemeye çalışan ABD'nin amaçlarıyla örtüştüğü için taraftar bulmuştur. Ancak bu teori, Avrupa'nın ABD'ye bir rakip olarak görülmeye başladığı dönemde

terk edilecektir. 1960ların başında itibaren ABD'nin görece güç kaybetmeye başlaması, ülkenin sistemdeki konumunu daha iyi açıklayabileceğini iddia eden hegemonik istikrar teorisinin çıkmasına yol açacaktır. Bu teoriye karşı da "düşüş" yaklaşımı bir alternatif oluşturacaktır. 1970lere gelindiğinde ise, özellikle petrol krizleri ve Avrupa Topluluğu'nun bir güç olarak ortaya çıkması gibi gelişmeler, sistemde "karşılıklı bağımlılık" olduğu fikrinin savunulmasına yol açacaktır. Nihayet, hem ABD'nin konumunu açıklayacak hem de bir dış politika seçeneği sunacak rejim teorisi ortaya atılarak, sistemdeki istikrarın sağlanması için belki de hegemonik bir güce ihtiyaç olmadığı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan kurum ve kuralların bunu sağladığı fikri savunulmuştur. Bu durumda izlenecek temel politika, sistemde rejimlerin korunarak yaygınlaştırılmasıydı. 1970lerin sonundaki gelişmeler de, yeni-gerçekçiliğin başat teori olmasını sağlamıştır. Her ne kadar buna tepki olarak yeni-liberalizm ortaya çıksa da, gerçekçiliğin temel varsayımlarını benimseyen bu teori disiplinde bir "neo-neo" yakınlaşmasına yol açmıştır. 1980li yılların başında ABD için asıl önemli olan, Sovyet rekabetine küresel çapta teorik ve politik karşılık vermekti. Bu nedenle yeni-gerçekçilik teorisinin ABD'nin Reagan yönetimi ile başlayan karşı atağına uygun düştüğü görülmektedir. Ancak Soğuk Savaş'ın barışçıl bir şekilde sona ermesi, bir yandan gerçekçilik teorisinin varsayımlarına bir darbe olurken, diğer yandan da ABD'nin kendi rejim ve değerlerini yaygılaştırması amacına da uymamaktaydı. Dolayısıyla bu dönemde demokratik barış teorisinin vurgulandığı ve constructivism'in hem gerçekçiliğe hem de liberalizme bir alternatif olarak büyük teori iddiasıyla güçlendiğine tanık olunmaktadır. Özellikle 11 Eylül ile de, constructivism'in temelini attığı kimlik ve kültür çalışmalarının disipline hakim olduğu görülmektedir.

Bu incelemeden çıkan şu sonuçlar vurgulanmalıdır:

1. Disiplindeki gelişmeler ile ABD'nin uluslararası sistemdeki konumu arasında çok yakın bir ilişki vardır. Uluslararası ilişkiler uzmanları, bir yandan ABD'nin sistemdeki konumunu açıklamaya çalışmışlar, diğer yandan da ABD'nin bu konumunu meşrulaştırmaya yardımcı olarak belirli dış politika seçenekleri sunmuşlardır. Her ne kadar Stanley Hoffmann uluslararası ilişkileri "bir Amerikan sosyal bilimi" olarak tanımlamışsa da, özellikle teori alanındaki gelişmelerin bu düşünceyi haklı çıkardığı söylenebilir.

2. Teori alanında tüm bu olanlar, Kuhn'un bilim felsefesini doğrulamaktadır. Uluslararası ilişkiler teorilerinin tarihi, paradigmaların birbirini takibi olarak görülebilir. Disiplinde şu gözlenmektedir ki, teoriler daha önceki varsayım ve kazanımların üst üste konulmasıyla oluşturulmamaktadır. Birbirinden farklı dünya anlayışı olan teoriler başat konuma çıkıp bir süre sonra üstünlüğünü kaybederek başka bir teori tarafından değiştirilmektedir. Bu doğal olarak, değişimin ötesinde disiplinde "ilerleme"den söz edilip edilemeyeceğini gündeme getirmektedir. Acaba yeni bir teori bir öncekinden daha mı iyidir? Kuhn'un "eşölçülmezlik" düşüncesi dikkate alındığında, bir teorinin diğer teorilerden üstün olduğunu gösterebilecek hangi ölçütlerin olabileceği disiplinde tartışılacak önemli bir konudur. Tabii bu noktada, bir sosyal bilim olan uluslararası ilişkilerde normatif ölçütler de gözardı edilmemelidir.

3. Teorilerin yükseliş ve düşüşünü belirleyen temel nedenin ABD'nin sistemdeki konumu ve dış politika amaçları olduğu dikkate alındığında bazı spesifik sonuçlara ulaşılabilir. İlk

olarak, başat teorinin varsayımları doğrultusunda çalışmalar üreten bir bilim insanının, Kuhn'un deyimini kullanırsak, "normal bilim" yapacağı söylenebilir. Yani, alanda değişim ve yenilikten ziyade bu bilim insanı, ortaya atılmış varsayımları güçlendirecek ve bunlara yeni ampirik kanıtlar sağlayacaktır. İkinci olarak, bu durumda sadece büyük devletlerin sistemdeki konumunu değil, orta büyüklükteki ve zayıf devletlerin de konumları ve çıkarlarına uygun teorilerin de geliştirilmesine çalışılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, "acaba yaygın teoriler Türkiye açısından ne anlam ifade etmektedir" sorusu üzerine düşünülmelidir.

4. Teorideki son gelişmelere bakıldığında, (yukarıdaki 2. noktayı da dikkate alırsak) normatif açıdan da önemli bir konuya değinerek bildiriyi sonuçlandırabiliriz. Uluslararası ilişkiler disiplininin temel amacının sistemde barışı sağlamak ve devletler ile toplumlar arasında anlayışı geliştirmek olduğundan hareketle, son dönemde ortaya atılan teorilerin ve kültür ile kimlik çalışmalarının disiplinde terk edilmesinin faydalı olacağı görülmektedir. Herkesin (edinmekte büyük oranda doğrudan etkisinin olmadığı) bir kültürel kimliği vardır ve bu konular üzerine düşüldükçe uluslararası sistemde ayrımcılık ve düşmanlık doğal olarak vurgulanacaktır. Bireyin kimliğinden hareket ederek grupların, tüm ulusun, devletin ve hatta belirli bir coğrafi bölgenin kolektif bir kültürü olabileceği varsayımındaki metodolojik sorunlar bir yana, medeniyet, kültür, etnik yapı gibi konuları incelemenin bilimsel olmaktan ziyade politik bir gündemi olduğu açıktır. İnsanların, toplumların, ulusların ve bölgelerin kendimizi tanımlamada ihtiyaç duyulan zorunlu bir "öteki" nesne olarak görülmesi savunulamaz. Bu nedenle uluslararası ilişkiler uzmanlarının sorumluluğu, disiplindeki bugünkü amaçsız (ve hatta zararlı) gündemi değiştirecek *bilimsel* projeler üretmektir.

Kaynakça:

Arı, Tayyar (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. İstanbul: Alfa, 3. basım.

Baldwin, David A. (1993). *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. New York: Columbia University Press.

Doğan, Nejat (2001). "Inis L. Claude Jr. and World Order: A Pragmatic Liberal Approach," (unpublished Ph.D. dissertation) Charlottesville: University of Virginia.

Doğan, Nejat (2004). "Machiavellism, Kantian Deontology, and the Melian Dialogue: A Reflection on Morality and the Use of Force," *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 44, Sayı 1, ss. 65-75.

Doğan, Nejat (2005). "The Interaction Between Democracy and Peace," *1st Global International Studies Conference*, World International Studies Committee, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 24-27 Ağustos 2005.

Doyle, Michael (1986). "Liberalism and World Politics," *American Political Science Review*, Vol. 80, No. 4., ss. 1151-1169.

Fay, Brian (2001). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fukuyama, Francis (1989). "The End of History?," *The National Interest,* Summer 1989, ss. 3-18.

Gaddis, John Lewis (1997). *We Now Know: Rethinking Cold War History*. New York: Oxford University Press.

Gilpin, Robert (1981). *War and Change in World Politics*. New York: Cambridge University Press.

Haas, Ernst B. (1958). *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950-1957*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Haas, Ernst B. (1975). *The Obsolescence of Regional Integration Theory*. Berkeley: University of California, Institute of International Studies, Research Series No. 25.

Huntington, Samuel P. (1993). "The Clash of Civilizations?" *Foreign Affairs*, vol. 72, No. 3. ss. 22-49.

Keohane, Robert O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Keohane, Robert O. (1986). *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press.

Keohane, Robert O. ve Joseph S. Nye (1977). *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little & Brown.

Kennedy, Paul (1987). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Random House (first American edition).

Kennedy, Paul (1991). *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü: 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. baskı.

Klotz, Audie (1995). "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and U.S. Sanction Against South Africa," *International Organization*, vol. 49, ss. 451-478.

Krasner, Stephen D. (1983). *International Regimes*. Ithaca: Cornell University Press.

Kuhn, Thomas (1996). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press, 3rd edition.

Kuhn, Thomas (2003). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. Nilüfer Kuyaş (Çev.), İstanbul: Alan Yayıncılık.

Layne, Christopher (1994). "Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace," *International Security*, vol. 19, No. 2, ss. 5-49.

Mitrany, David (1966). *A Working Peace System*. Chicago: Quadrangle Books.

Morgenthau, Hans J. (1967). *Politics Among Nations: The Struggle For Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopff, 4th edition.

Onuf, Nicholas Greenwood (1989). *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia, S.C.: University of South Carolina Press.

Owen, John M. (1994). "How Liberalism Produces Democratic Peace," *International Security*, vol. 19, No. 2, ss. 87-125.

Price, Richard (1995). "A Genealogy of the Chemical Weapons Taboo," *International Organization*, vol. 49, ss. 73-103.

Price, Richard (1998). "Reversing the Gun Sights: Transnational Civil Society Targets Land Mines," *International organization*, vol. 52, ss. 613-644.

Ray, James Lee (1989). "The Abolition of Slavery and the End of International War." *International Organization*, vol. 45, ss. 405-439.

Russett, Bruce (1985). "The Mysterious Case of Vanishing Hegemony; or, Is Mark Twain Really Dead," *International Organization*, 39/2, Spring, pp. 205-231.

Russett, Bruce (1993). *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World.* Princeton: Princeton University Press.

Smith, Michael Joseph (1986). *Realist Thought From Weber to Kissinger.* Baton Rouge: Louisiana State University Press.

Strange, Susan (1987). "The Persistent Myth of Lost Hegemony," *International Organization*, 41/4, Autumn, pp. 551-574.

Thucydides (1972). *History of the Peloponnesian War.* London: Penguin Books.

Waltz, Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics.* New York: McGraw-Hill.

Wendt, Alexander (1992). "Anarchy is What States Make of It." *International Organization*, vol. 46, ss. 391-425.